

КАРАНТИННІ ОРГАНІЗМИ НА РОСЛИНАХ

— розповсюдження у 2012 та прогноз поширення у 2013 роках в Україні

КАРАНТИННІ ШКІДНИКИ

2012 рік за своїми погодними умовами був дуже сприятливим для розвитку американського білого метелика. У 2012 році в Україні площа, заселена шкідником, збільшилась на понад 215 га. Це відбулось внаслідок виявлення нових і розширення старих осередків поширення шкідника у Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Одеській, Полтавській, Херсонській та Черкаській областях. Вперше в 2012 році запроваджено карантинний режим у Піщанському та Ямпільському районах Вінницької області, Дніпропетровському районі Дніпропетровської області, Попільнянському та Чуднівському районах Житомирської області, Гадацькому та Оржицькому районах Полтавської області, Генічеському районі Херсонської області.

Станом на 01.01.2013 р. шкідник присутній в АР Крим, м. Севастополь та у 20 областях України, на загальній площі 68 618,127 га, що порівняно з 2011 роком менше на 1 237,737 га.

Завдяки розкорчовуванню старих садів і багаторічних насаджень та проведенню ревізій у старих осередках поширення у деяких регіонах країни значно зменшились площі, заселені американським білим метеликом. Скорочення площ відбулось в АР Крим, Запорізькій області та м. Севастополь. Тут площі насаджень, заселених шкідником, зменшились на понад 1400 га.

Шкідливість і збільшення популяції американського білого метелика залежить від погодних умов. У 2013 році можливе як зменшення, так і збільшення площ насаджень, заселених шкідником (наприклад, у Вінницькій, Полтавській, Сумській, Херсонській та Черкаській областях).

Як і 2011 року, у 2012 фітосанітарні інспектори обстежували та виявляли західного кукурудзяного жука за допомогою феромонних пасток та візуально (рис. 1). Всього в Україні було виставлено 11 935 пасток на загальній площі 54 850,57 га. Під час обстеження за допомогою феромон-

**В.Є. СИМОНОВ,
В.О. РОМАНЧЕНКО,
А.Ф. ЧЕЛОМБИТКО,
О.В. БАШИНСЬКА**

*Державна ветеринарна та
фітосанітарна служба України*

них пасток у 2012 році шкідника вперше виявлено в 4 районах Вінницької та в 4 районах Чернівецької областей. Також було зафіксовано нові осередки його поширення в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях, на площі понад 3000 га.

Станом на 01.01.2013 р. шкідник розповсюджений у 60 районах, 649 населених пунктах Вінницької, Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Хмельницької областей, на загальній площі 28 107,17 га. В цілому в Україні площа під карантинним режимом по західному кукурудзяному жуку збільшилась на 5 087,23 га.

У 2013 році прогнозується збільшення площі під карантинном (в основному за рахунок виявлення нових осередків поширення). Тому необхідно здійснювати комплекс карантинних заходів щодо цього шкідника із застосуванням певних обмежень та дотриманням сівозміни (рекомендовано висівати багаторіч-

ні трави), в яких кукурудзу висівали б на попередньому місці не раніше, ніж через 3 роки.

2012 року державними фітосанітарними інспекторами було перевірено 179 тепличних господарств, загальною площею 532,85 га, обстежена площа становила 457,76 га. Обстежували як тепличні господарства, що завозять імпортований садивний матеріал, так і ті, що його вирощують. Теплиці обстежували з метою виявлення карантинних організмів, одним з яких є обмежено розповсюджений в Україні шкідник західний квітковий трипс.



Рис. 2. Державний інспектор з карантину рослин І.І. Баранюк обстежує тепличне господарство за допомогою кольорових клейових пасток (Тернопільська обл., 2012 р.)



Рис. 1. Державний інспектор з карантину рослин Тростянецького ПКР А.О. Шпирко встановлює феромонну пастку для виявлення західного кукурудзяного жука (Вінницька обл., 2012 р.)

Станом на 01.01.2013 р. площа під карантинном по західному квітковому трипсу становить 12,99 га (Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська та Тернопільська області). В 2012 році вперше виявлено шкідника в Нікопольському районі Дніпропетровської області на площі 6 га. Відразу було запроваджено карантинний режим і застосовано комплекс фітосанітарних заходів щодо локалізації та ліквідації осередків поширення західного квіткового трипса.

Ситуація з таким карантинним шкідником тепличних культур, як тютюнова білокрилка, на сьогодні залишається без змін. Площа, за-

селена цим шкідником, станом на 01.01.2013 р. становить 805,9 м² (карантин запроваджено в одному з господарств Львівської області). За прогнозами фахівців, у 2013 році площа під карантин по тютюновій білокрилці залишиться без змін.

Середземноморську плодову муху в Україні періодично виявляють під час інспектування та фітосанітарної експертизи імпортованих фруктів. Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України щороку проводить моніторинг території країни на виявлення цього шкідника за допомогою феромонних пасток. У 2012 році обстежено понад 3 000 га з використанням 1 311 феромонних пасток. За результатами проведених заходів середземноморську плодову муху не виявлено. Станом на 01.01.2013 р. площа під карантин залишається без змін і становить 9,9 га (карантинні обмеження запроваджено в Одеській обл., м. Іллічівськ). У 2013 році буде продовжено спостереження за ймовірною адаптацією шкідника в цьому регіоні.

2012 року **картопляна міль** була присутня в АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Харківській та Херсонській областях України, на загальній площі 7 762,88 га. Впродовж року площі, заселені шкідником, як збільшувались, так і зменшувались. Було зафіксовано нові осередки поширення картопляної моті в Херсонській області на загальній площі 232 га. Вперше шкідника виявили у Великолепетиському і Нижньосірогозькому районах області.

Внаслідок проведеної ревізії старих осередків поширення шкідника найбільше зменшення заселених ним площ відмічено в Запорізькій області, а також за результатами проведеного моніторингу частково скасовано карантинний режим в АР Крим та в Одеській області. Загалом площа під карантинним режимом у 2012 році зменшилась майже на 9 000 га (рис. 3).

За прогнозами фахівців Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, у 2013 році площі, заселені картопляною мотлю, будуть як зменшуватись, так і збільшуватись. Зважаючи на те, що погодні умови постійно змінюються (клімат теплішає) та стають сприятливими для розвитку шкідника, необхідно посилити контроль за станом насаджень пасльонових культур у господарствах всіх форм власності та в приватному секторі.

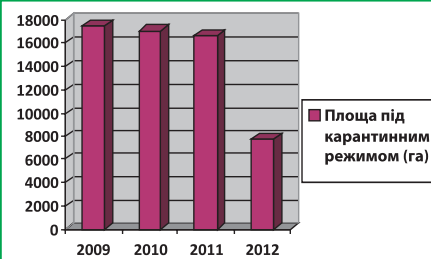


Рис. 3. Динаміка розповсюдження картопляної моті в Україні за останні 4 роки

Південноамериканську томатну міль можна вважати новим для України карантинним шкідником. У 2007 році, за рік після першого виявлення, цей шкідник завдав значних збитків у провінції Валенсія (Іспанія). Тут за декілька зимових місяців втрати врожаю томатів становили майже 100% [1].

Гусениці шкідника живляться на всіх частинах рослин томатів та інших пасльонових і пошкоджують рослини на всіх стадіях росту (рис. 4). Вони утворюють великі міни на листках, вигризують довгі ходи в стеблах і пагонах, зелених і дозрілих плодах, спричиняючи значні втрати врожаю як в теплицях, так і у відкритому ґрунті. Це дуже небезпечний шкідник, здатний за короткий термін знищити від 50 до 100% урожаю.

В Україні станом на 01.01.2013 р. загальна площа під карантинним по південноамериканській томатній моті становить 98 га (АР Крим,



Рис. 4. Листя і плоди томатів, пошкоджені гусеницями південноамериканської томатної моті [2]

Одеська і Херсонська області). 2012 року обстежували пасльонові з використанням феромонних пасток. Було обстежено понад 8 600 га пасльонових культур, встановлено 2 284 феромонні пастки. Вперше в 2012 році виявлено осередки поширення південноамериканської томатної моті в Херсонській області на площі 79 га.

За прогнозами фахівців, площі під карантин по цьому шкіднику в 2013 році залишаться без змін.

КАРАНТИННІ ХВОРОБИ РОСЛИН

Пасмо льону донедавна було розповсюджене лише в одній області України — Львівській. У 2012 році вперше осередок поширення грибного захворювання виявлено в Новоград-Волинському районі Житомирської області, на площі 30 га. У Львівській області було зафіксовано нові вогнища в Сокальському та Старосамбірському районах, у 2 господарствах на площі 142 га. Причина збільшення осередків поширення хвороби — відсутність стійких сортів льону проти її збудника.

На всіх заражених площах запроваджено карантинний режим, розроблено та впроваджено заходи з локалізації, ліквідації та недопущення поширення хвороби на інші території.

Загальна площа зараження пасмом льону станом на 01.01.2013 р. становить 907 га. Карантинні обмеження діють лише у Львівській і Житомирській областях. За прогнозами фахівців, у 2013 році площа під пасмом льону залишиться незмінною.

Порівняно з 2011 роком, у 2012 році, заражені **раком картоплі**, в Україні збільшились на понад 220 га і станом на 01.01.2013 р. загальна площа зараження становить 2 983,274 га. На сьогодні захворювання поширене в 7 областях України.

2012 року спостерігалось як збільшення площ зараження хворобою, так і їх зменшення. Новий осередок раку картоплі виявлено в Кам'янка-Бузькому районі Львівської області. А в Сумській області після здійснення комплексу карантинних заходів та проведеного моніторингу було повністю скасовано карантинний режим по цій хворобі.

У 2013 році, за умов широкого впровадження вирощування ракостійких сортів картоплі, зменшення площ, заражених збудником хвороби, можливе у Львівській та Закарпатській областях.

Карантинні обмеження щодо такої хвороби, як **біла іржа хризантем**, на сьогодні встановлено лише в Одеській області (Біляївський р-н) на площі 1,5 га. У 2013 році, за прогнозами фахівців, площа під карантинно по цій хворобі залишиться без змін.

Станом на 01.01.2013 р. площа, заражена **бактеріальним опіком плодів**, в Україні становить 61,0172 га. Вперше в 2012 році осередок поширення цього бактеріального захворювання виявлено в господарстві Городенківського району Івано-Франківської області. На уражених опіком деревах (яблуна) спостерігались характерні симптоми: в'янення та побуріння пагонів, плодів і листя. Згодом присутність хвороби підтвердила фітосанітарна експертиза. За прогнозами фахівців Держветфітослужби України, у 2013 році можливе зменшення зараженої площі в Львівській області.

При захисті плодових культур від бактеріального опіку найважливішим є вчасне виявлення, прогнозування появи та розвитку хвороби у зонах підвищеного ризику. Для вчасного її виявлення потрібно провадити моніторинг плодових насаджень. Встановлено, що симптоми захворювання можуть проявлятися в трьох періодах вегетації рослин: цвітіння, інтенсивного росту молодих пагонів та осіннього посиленого сокоруху. Ці періоди фітосанітарні інспектори обов'язково враховують під час планування проведення обстеження плодових насаджень (рис. 5).

Станом на 01.01.2013 р. площа під карантинним режимом по **віспі (шарці) слив** становить 4 012,9564 га. Хвороба поширена в Донецькій, Закарпатській, Львівській, Одеській та Тернопільській областях.

2012 року після проведеного моніторингу повністю скасовано карантинний режим в АР Крим та



Рис. 5. Державний інспектор з карантину рослин Коломийського ПКР Р.О. Костюк на обстеженні плодового саду (Івано-Франківська обл., 2012 р.)

частково у Львівській області (4 райони), а також виявлено новий осередок поширення хвороби на присадібній ділянці в Перемишлянському районі Львівської області. У 2013 році змін щодо розмірів площ під карантинним режимом по віспі слив не очікується.

Порівняно з 2011 роком, площа зараження **ризоманією буряків** у 2012 році збільшилась на 92,9 га і на 01.01.2013 р. становить 2 239,84 га (Вінницька, Житомирська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області). Було виявлено нові осередки поширення в Буському та Бродівському районах Львівської області. Одночасно з цим в результаті дотримання сівозмін карантинні обмеження по ризоманії скасовані в Житомирській та Чернігівській областях. За прогнозами фахівців, у 2013 році можливе як зменшення, так і збільшення площ під ризоманією буряку.

Ризоманія — одна з найнебезпечніших хвороб цукрових буряків. У заражених вірусом рослинах відбуваються глибокі метаболічні зміни: уповільнюються ріст, розвиток і процеси накопичення цукру; порушується функціонування провідної системи, що призводить до зменшення вмісту води в коренеплодах; зменшується вміст сухих речовин, загального та альфа-амінного азоту, а кількість натрію, калію та кальцію зростає, порівняно зі здоровими коренеплодами. Уражені коренеплоди стають дерев'янистими, часто загнивають у хвостовій частині. Внаслідок цих змін погіршуються їх технологічні якості і знижується вихід цукру з сировини.

Для запобігання поширенню хвороби необхідно дотримуватись карантинних заходів при ввезенні, вивезенні, перевезенні та зберіганні коренеплодів буряку і садивного матеріалу з ґрунтом та впровадження стійких проти ризоманії гібридів цукрового буряку.

КАРАНТИННІ ФІТОНЕМАТОДИ

Станом на 01.01.2013 року загальна площа під карантинним режимом по **золотистій картопляній нематоді** становить 5 017,1068 га, що порівняно з минулим роком менше на понад 42 га.

У 2012 році збільшення площ зараження нематодою, внаслідок виявлення нових осередків поширення, спостерігалось у Вінницькій,

Волинській, Житомирській, Луганській, Львівській та Тернопільській областях. Одночасно зі збільшенням у деяких областях спостерігалось зменшення площ зараження.

На сьогодні золотиста картопляна нематода розповсюджена в 1 103 населених пунктах, 127 районах, 17 областях України, переважно на присадібних ділянках. У 2013 році, за прогнозами фахівців, очікується як зменшення площ під карантинно (Волинська, Житомирська та Чернігівська області), так і виявлення нових та розширення старих осередків поширення шкідливого організму (Луганська і Тернопільська області).

Вирощування таких нематодостійких сортів картоплі: Повін, Водограй, Обрій, Фантазія, Загадка, Дніпрянка, Санте, Тирас, Слов'янка, Лілея — сприяє зменшенню ризику розповсюдження золотистої картопляної нематоди.

КАРАНТИННІ БУР'ЯНИ

Шкідливість **амброзії полинолистої** в регіонах її масового поширення надзвичайно велика. Це і зниження врожайності сільськогосподарських культур, засмічення врожаю, погіршення якості кормів, зниження продуктивності пасовищ, а також негативний вплив на здоров'я людей.

В результаті проведення ревізії старих осередків поширення та застосування агротехнічних заходів найбільше зменшення площ під бур'яном відмічено в Донецькій, Запорізькій та Кіровоградській областях. Загалом, порівняно з 2011 роком, у 2012 в Україні площа забур'янення амброзією полинолистою зменшилась майже на 150 тис. га. Але, на жаль, загалом на ситуацію засмічення земель України цим небезпечним карантинним



Рис. 6. Державний інспектор з карантину рослин ПКР Мозилів-Подільський С.І. Романенко виявив під час обстеження осередок поширення амброзії полинолистої (Вінницька обл., 2012 р.)

бур'яном дане зменшення площ суттєво не вплине.

Збільшення площ під амброзією у 2012 році спостерігалось у 15 областях та в АР Крим, на площі понад 80 тис. га. Значне збільшення площі засмічення бур'яном було зафіксовано в Миколаївській області.

Станом на 01.01.2013 р. площа забур'янення становить 3 523 138,4417 га. Поширена амброзія полинолиста на території всіх областей України та АР Крим.

У 2013 році площі під амброзією полинолистою будуть збільшуватись як за рахунок розширення старих, так і в результаті виявлення нових осередків поширення бур'яну.

Гірчак рожевий розповсюджений в АР Крим, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Одеській, Харківській та Херсонській областях. Станом на 01.01.2013 р. площа, забур'янена гірчаком, в Україні становить 306 138,22 га. В результаті проведення ревізії старих осередків поширення та застосування агротехнічних і хімічних заходів площі, забур'янені гірчаком, в АР Крим та Запорізькій області зменшились майже на 3000 га.

У 2013 році, за прогнозами фахівців, очікується зняття карантинних обмежень за результатами ревізій в старих осередках поширення бур'яну у АР Крим.

Такий карантинний бур'ян, як **паслін колючий**, розповсюджений в Україні лише в Херсонській області. Станом на 01.01.2013 р. загальна площа забур'яненості становить 134 га.

В 2012 році, у зв'язку з проведенням комплексу карантинних заходів щодо локалізації та ліквідації осередків поширення пасльону колючого та на підставі обстежень, що проводились протягом останніх 5 років, скасовано карантинний режим у Великоолександрівському районі Херсонської області на площі 100 га. За прогнозами фахівців Державної фітосанітарної інспекції Херсонської області, у 2013 році площа під карантинним режимом по пасльону колючому залишиться без змін.

Повитиця польова поширена майже в усіх областях України, за винятком Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської та Черкаської областей. Площі, що знаходяться під карантинном, станом на 01.01.2013 р. становлять в загальному 31 580,793 га. За результатами проведених обстежень у 2012 році виявлено нові осередки поширен-

ня повитиці польової в АР Крим, Дніпропетровській, Житомирській, Кіровоградській та Херсонській областях.

Внаслідок проведення агротехнічних заходів, ліквідації старих осередків поширення та зменшення площ посівів багаторічних трав на територіях АР Крим, Дніпропетровської та Запорізької областей відбулось зменшення забур'янених повитицею площ на понад 1 300 га.

У 2013 році очікується часткове скасування карантинних обмежень по повитиці польовій в АР Крим, Волинській та Дніпропетровській областях. Це можливо насамперед за рахунок відведення земель сільськогосподарського призначення під забудову, проведення ревізії старих осередків поширення бур'яну та зменшення площ під багаторічними травами й овочевими культурами.

В Україні **повитиця Лемана** вперше була виявлена в АР Крим у 1999 році на площі 0,5 га на жимолості японській, бузку та інших декоративних насадженнях. Заражені дерева і кущі були очищені від повитиці в період бутонізації і цвітіння бур'яну. Але у 2000 році площа зараження збільшилась до 0,88 га. 2012 року в АР Крим було зафіксовано новий осередок поширення бур'яну (м. Керч). У Луганській області вперше повитицю Лемана було виявлено у 2005 році на площі 0,03 га. У 2006 році площа засмічення збільшилась на 2,48 га за рахунок розширення старих осередків поширення бур'яну. 2007 року внаслідок виявлення нового вогнища площа знову збільшилась. Крім того, у 2007 році повитицю Лемана вперше виявили в Дніпропетровській області на площі 1,2 га.

Станом на 01.01.2013 р. загальна площа забур'янення на території України становить 4,621 га. Повитиця Лемана розповсюджена в АР Крим, Дніпропетровській та Луганській областях. Завдяки проведенню комплексу карантинних заходів у 2013 році прогнозується зменшення площ, забур'янених повитицею, у Дніпропетровській та Луганській областях.

Повитиця одностовпчикова — це один з видів повитиць, що зустрічається в природних умовах України і паразитує переважно на деревах й чагарниках (культурних, декоративних і лісових). З трав'янистих рослин паразитує на соняшнику, полині, кропиві та деяких зонтичних.

Повитиця одностовпчикова поширена в Запорізькій, Луганській та Харківській областях, на площі 3,94 га. У 2012 році, порівняно з 2011 роком, ситуація з бур'яном не змінилась. За прогнозами фахівців, 2013 року площа, забур'янена повитицею, залишиться без змін.

Повитиця європейська — однорічна паразитна рослина. Навесні з талими водами насіння потрапляє на поля й присадибні ділянки. У ґрунті життєздатність насіння зберігається до 6 років.

Станом на 01.01.2013 р. площа під повитицею європейською становить 0,001 га (карантинний режим встановлено в Луганській області). У 2013 році, за прогнозами фахівців, площа забур'янення залишиться без змін.

2012 року площа, забур'янена **ценхрусом довгоголовим**, дещо збільшилась і на сьогодні становить 25 446,02 га. Бур'ян розповсюджений в АР Крим, Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Харківській і Херсонській областях та в м. Севастополь. Новий осередок поширення бур'яну виявлено в м. Керч АР Крим. Запроваджено карантинний режим, проведено заходи з локалізації та ліквідації. Для локалізації бур'яну слід дотримуватись карантинних обмежень, обов'язково проводити скошування в період появи волоті або виполовувати та негайно знищувати, не допускаючи розсіювання бур'яну.

За прогнозами фахівців, у 2013 році можливе зменшення забур'янених ценхрусом площ у Луганській та Одеській областях.

Сорго алевське, або гумай, — багаторічний коренепаростковий бур'ян, засмічує польові та овочеві культури, сади, виноградники. В Україні карантинний режим по сорго алевському вперше було запроваджено в 2003 році на території Одеської області на площі 55 га. У результаті обстежень у 2012 році вперше виявлено осередки поширення гумаю на території Кіровського та Нижньогірського районів АР Крим та нове вогнище в Джанкойському районі.

Станом на 01.01.2013 р. сорго алевське розповсюджене на площі 950,6 га (АР Крим, Одеська обл.). Суттєвих змін щодо розповсюдження бур'яну в Україні у 2013 році не очікується.

Використані інтернет-джерела:
<http://archives.eppo.int/EPPOReporting/2008/Rse-0801.pdf>
<http://agripest.net/tuta-absoluta>